

توانمند سازی بافت‌های فرسوده با رویکرد پایداری

مطالعه موردی: بافت فرسوده شهر کرمان

مه لقا حکمت^۱

^۱ کارمند شهرداری رفسنجان، دانشجویی دکتری شهرسازی دانشگاه آزاد اسلامی

واحد کرمان، کرمان، ایران

نویسنده مسئول:

مه لقا حکمت

چکیده

تحولات شهرنشینی در دهه‌های اخیر با تغییرات عمده در بافت‌های شهری همراه بوده است. فرسودگی بافت و پیامد فرسودگی که در نهایت به از بین رفتن منزلت آن در اذهان شهروندان می‌شوند در اشکال گوناگون از جمله کاهش و یا فقدان شرایط زیست پذیری و ایمنی و نیز نابسامانی‌های کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و... قابل دریافت و شناسایی است. روش پژوهش با توجه به ماهیت موضوع، مؤلفه‌های پایداری، رویکرد حاکم بر این پژوهش توصیفی-تحلیلی و پیمایشی با استفاده از مشاهده و مصاحبه است. به لحاظ هدف کاربردی است. علاوه بر این، به منظور تقویت پایه‌های نظری، دقت در گردآوری اطلاعات از روش‌های مطالعه اسناد و مدارک نیز بهره گرفته شده است. جامعه آماری کل ساکنان بافت فرسوده شهر کرمان در ارتباط نمونه آماری ۲۰۰ نفر ساکنان بافت فرسوده شهر کرمان تعیین گردید. بعد از تعیین (معیارها و شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی)، پرسشنامه جمع‌آوری شد. با استفاده از برنامه ریزی استراتژیک کمی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد: اخیراً رویکرد توانمندسازی به عنوان بهترین راه حل مداخله و حل مسائل و مشکلات بافت‌های فرسوده و غیر رسمی هم در سطح جهانی و هم در کشور عزیزمان ایران سرلوحه کار برنامه ریزان و مجریان ذی ربط قرار گرفته است. طرح‌های توانمندسازی با تکیه بر رویکرد فوق و شرح خدمات مشخص در ارتباط با این گونه بافت‌ها در حال تهیه و یا بعضاً اجرا می‌باشند.

واژگان کلیدی: بافت فرسوده، توانمند سازی، شهر کرمان، پایداری

۱- طرح مسئله

تحولات شهر نشینی در دهه‌های اخیر با تغییرات عمده در بافت‌های شهری همراه بوده است. بافت شهری با کالبد آن ارتباط تنگاتنگ و نزدیکی دارد و حتی گاهی این دو مفهوم به جای یکدیگر مورد استفاده قرار می‌گیرند، بافت شهر، کالبد آن را هم شامل می‌شود اما کالبد به تنهایی نیست. بنابراین، بافت شهری گستره هم پیوندی است که از ریخت شناسی های متفاوت طی دوران حیات شهری در داخل محدوده شهر و حاشیه آن در تداوم و پیوند با شهر شکل گرفته باشند. این گستره می‌تواند از بناهای مجموعه‌ها، راه‌ها، فضاهای شهری، تأسیسات و تجهیزات شهری و یا ترکیبی از آنها تشکیل شده باشند (مهندسین مشاور پویا نقش شهر و بنا، ۱۳۸۴: ۶). بافت‌های فرسوده شهری و حاشیه نشینی از پیامدهای نامطلوب شهر نشینی در جهان معاصر است که به ویژه در نتیجه صنعتی شدن شتابان و نابرابری‌های منطقه‌ای شکل گرفته است (زیاری و نوذری، ۱۳۸۸: ۲۱). فرسودگی و ایجاد بافت‌های فرسوده، در اشکال گوناگون از جمله کاهش و یا فقدان شرایط زیست پذیری و ایمنی و نیز نابسامانی‌های کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و تأسیساتی قابل دریافت و شناسایی است. ضرورت اساسی نوسازی و بهسازی بافت‌های قدیمی و فرسوده شهرها، توسعه محیط زندگی برای انسان‌هاست. این ضرورت‌ها در قالب ضرورت‌های اجتماعی - فرهنگی و اقتصادی جای می‌گیرند (شماعی و پور احمد، ۱۳۸۶: ۴۳).

به طور کلی بافت‌های فرسوده را می‌توان محدوده‌هایی فضایی دانست که از یک طرف جذب نظام اقتصادی - اجتماعی شهر مادر نگرديده‌اند و از طرفی دیگر مسائل و مشکلات کالبدی و ساختاری خاصی دارند که آنها را از سایر بافت‌های شهری متمایز می‌نماید.

در فرایند تعیین و معرفی این گونه بافت‌های فرسوده صرفاً شاخص‌های کالبدی مورد توجه نبوده و به شاخص‌های اقتصادی - اجتماعی، زیست محیطی و زیربنایی نیز توجه می‌گردد. در برخورد با این گونه سکونتگاه‌ها، مهم‌ترین راه حلی که تاکنون در سطح جهانی شناخته شده و مورد عمل قرار می‌گیرد، رویکرد توانمندسازی است که توسط بانک جهانی در اغلب کشورهای آفریقایی و آمریکای لاتین دنبال گردیده و در کشور عزیزمان ایران نیز به صورت تخصصی در ارتباط با شهرهای ایران مورد توجه می‌باشد. از مهم‌ترین مسائل و مشکلاتی که بر سر راه فرایند توانمندسازی در مقام اجرا وجود دارد، مکانیزم اجرایی مشخص و مدون می‌باشد به طوریکه اهداف توانمندسازی به خوبی محقق و با توجه به ویژگی‌های خاص رویکرد توانمندسازی که همان بهره‌گیری کامل از مشارکت مردمی است، و به نحو احسن مشارکت‌ها در عرصه‌های مختلف وجود داشته باشد (دهقان و فهیمی زاده، ۱۳۸۸: ۱۶۱) و شاخص‌های پایداری تحقق یابد.

بدین ترتیب در پژوهش حاضر، بافت فرسوده شهر کرمان به دلیل معضلات و مشکلات در بخش‌های اقتصادی، اجتماعی، کالبدی توانمند سازی آنها در دستور کار قرار گرفته است و با طرح سؤال چگونه توانمند سازی بافت‌های فرسوده شهر کرمان در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی پایداری قابلیت تحقق دارد؟ مورد توجه می‌باشد.

۲-۱- اهمیت و ضرورت تحقیق

فرسودگی روزافزون بافت‌های فرسوده شهرها، یکی از مهم‌ترین چالش‌های پیش روی کشورهای در حال توسعه است. مسائل موجود در بافت‌های فرسوده از نوع مسائل چند بعدی هستند و می‌توان ریشه‌های ایجاد این مسائل را در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، مدیریتی این بافت‌ها جستجو کرد. اکثریت طرح‌های ویژه نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده شهری در ایران به علت عدم توجه کافی به ظرفیت و نقاط قوت این بافت‌ها به اهداف خود دست نیافته‌اند. نگاه صرفاً کالبدی این طرح‌ها در گذشته باعث شد که در مرحله اجرا به دلیل عدم استقبال ساکنان با توفیق چندانی روبرو نشود (دستجردی و صادقی، ۱۳۹۵: ۶).

بافت‌های فرسوده شهری، محدوده آسیب پذیری شهر از نظر سوانح و مخاطرات محیطی بخصوص زلزله از یک طرف و نارسایی‌های عملکردی، کالبدی، زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی از طرف دیگر نیازمند شناسایی دقیق، جامع و مداخله آگاهانه و برنامه ریزی شده به منظور ساماندهی آن می‌باشد. از مهم‌ترین ویژگی‌های این بافت‌ها بویژه بافت‌های درون شهری که آنها را به حوزه‌های مسئله دار تبدیل می‌کند، عدم توازن کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی بسیار زیاد با بافت پیرامونی‌شان می‌باشد (عباس زادگان، ۱۳۸۴: ۵۸۹).

۳-۱- پیشینه تحقیق

در این قسمت به بررسی تجارت تحقیقات گذشته داخلی و خارجی در ارتباط با تحقیق پرداخته می‌شود تا جهت دست یابی به هدف تحقیق کمک نماید:

فرج پور و همکاران، (۱۳۹۴)، در مقاله‌ای تحت عنوان احیاء و ساماندهی بافت‌های فرسوده شهری در راستای توانمند سازی زنان شهروند؛ مورد پژوهی: اقدامات شهرداری تهران، چنین بیان می‌کند: امروزه بافت‌های فرسوده شهرها، نیازمند توجه بیشتری در حوزه برنامه ریزی و مدیریت شهری برای ساماندهی و احیاء می‌باشد؛ که در این میان تغییر کاربری این فضاها همزمان با فرایند ساماندهی و نوسازی می‌تواند راهگشای استفاده مجدد از این فضاها باشد. از سویی دیگر، زنان سرپرست خانوار به عنوان یکی از اقشار آسیب پذیر اجتماعی لازم است. مورد توجه مدیریت شهری و شهرداری‌ها قرار گیرند که در این میان اقدامات مرکز امور بانوان شهرداری تهران در این رابطه حائز اهمیت است. بر این اساس، در این مقاله روش توصیفی و تحلیلی و ارزیابی استدلالی به موضوع تغییر کاربری بافت‌های فرسوده برای مراکز تفریحی، اجتماعی و اقتصادی بانوان از جمله مراکز شهربانو پرداخته شده است. مرجع تحلیل آمار مرکز امور زنان شهرداری تهران و تحلیل ادبیات نظری در این رابطه بوده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد: به میزان خدمات رسانی شهرداری تهران و امور زنان در طرح‌های توانمندسازی و مجموعه‌های شهربانو، به ارائه راهکارهایی در راستای توانمندسازی زنان سرپرست خانوار شهر تهران در حوزه وظایف شهرداری و مدیریت شهری تهران معطوف شده و پیشنهاداتی را در این رابطه مورد اشاره قرار داده است.

سرایبی و همکاران، (۱۳۹۲)، در مقاله‌ای تحت عنوان ساماندهی و توانمند سازی بافت فرسوده محله فهادان یزد، چنین بیان می‌کند: بافت های فرسوده و ناکارآمد شهری بخش اعظمی از سطح شهرهای کشور را تشکیل می‌دهند. این بافت ها از طیف گسترده‌ای از مشکلات کالبدی، عملکردی، ترافیکی و زیست محیطی رنج می‌برند. سیاست‌ها و برنامه‌های دولت که نقش غالب را در کنترل و هویت توسعه شهری به ویژه توسعه فیزیکی به عهده دارد، با ضعف در کنترل و هدایت توسعه شهری در چند دهه اخیر مواجه بوده است. یکی از مهم‌ترین مسائل برای ارتقاء سطح زندگی در بافتهای فرسوده شهری، بهبود و ارتقای مؤلفه‌های کالبدی و شاخص های اجتماعی است. هدف اصلی این تحقیق شناسایی این مؤلفه‌ها در جهت ارتقا و بهبود آنها و ارائه راهکارهایی به منظور ساماندهی و توانمندسازی بافت قدیم شهر یزد با الگوی گیری از محله فهادان است که با توجه به مطالعات انجام شده و برداشتهای میدانی به آن پرداخته شده است.

سرور، (۱۳۹۰)، در مقاله‌ای تحت عنوان بررسی ظرفیت‌های بافت فرسوده و توانمند سازی آن مطالعه موردی: شهر بافق، چنین بیان می‌کند: رویکرد حاکم بر این پژوهش "توصیفی تحلیلی" است. جامعه آماری محلات بافت فرسوده شهر بافق بر اساس طرح جامع شهر است. شهر بافق دارای مساحتی بالغ بر ۱۳۲۷ هکتار شامل ۲۵ محله بوده که ۲۱ هکتار از آن را بافت فرسوده شامل محلات باغ قاضی، کاکامیر، حوض بازو و محلات باغ لردو، چهار پرگار و باغ بزرگ تشکیل می‌دهند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد از کل محدوده بافت فرسوده در سال ۱۳۸۹ در حدود ۶ هکتار مربوط به کاربری مسکونی است و در ارتباط با تأسیسات و تجهیزات از نظر شبکه گازرسانی و سیستم محل دفع زباله از وضعیت مناسبی برخوردار نیست به ویژه که جمع آوری زباله توسط شهرداری به نحو مطلوب صورت نمی‌گیرد و آلودگی زیست محیطی به شدت در محدوده بافت دیده می‌شود. کاربرد مدل ANP در اولویت بندی عوامل تأثیرگذار بر ناکارایی بافت فرسوده شهر نشان می‌دهد شاخص های اقتصادی و مدیریتی، و در مرتبه بعد عوامل کالبدی، به ویژه وجود بناهای تخریبی و مرمتی بیشترین تأثیر را در ناکارآمدی بافت دارند. بررسی‌ها بر اساس الگوی تحلیلی SWOT در ارتباط با شاخص ها و عوامل تأثیرگذار روشن می‌سازد که در زمینه مطالعات طبیعی - محیطی، کاربری اراضی، شبکه معابر، مسکن، اقتصادی، مشارکت ساکنین و مدیریتی - سازمانی، سازمان‌های متولی مدیریت بافت فرسوده در شهر بافق موفق نبوده اند و از قوت ها و فرصت های موجود در جهت کاهش نقاط ضعف و تهدیدات موجود در محدوده بافت فرسوده شهر بافق با برنامه عمل نکرده‌اند به طوری که ارزیابی عوامل داخلی با ۱.۸۱ و ارزیابی عوامل خارجی با ۱.۳۱ نشان دهنده این موضوع است. در نهایت راهبردها و برنامه هایی چون قائل شدن نقش قانونی برای شورایی های محلات در امر بهسازی و نوسازی، حمایت و تشویق از تجمیع قطعات ریزدانه، مشخص کردن متولی واحد بافت های مسئله دار، واگذاری بافت های فرسوده از طریق طرح های جامع و ارائه تسهیلات مالی به ساکنین در امر ساماندهی بیشترین تأثیر را در مدیریت مطلوب بافت فرسوده شهر بافق دارند.

فنی و صادقی، (۱۳۸۸)، توانمند سازی حاشیه نشینان در فرآیند بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری مطالعه موردی: اسلام آباد منطقه ۲ شهرداری تهران، چنین بیان می‌کند: یکی از راه کارهای مطمئن و عملی پیش روی برنامه ریزان شهری برای تأمین مسکن مناسب، استفاده از پتانسیل بافت‌های فرسوده شهری است که با ساماندهی این بافت‌ها می‌توان با کمترین هزینه و زمان به تأمین این هدف رسید. تجارب ایران و جهان نشان داده‌اند که با برنامه‌های آمرانه، یک جانبه، از بالا به پایین و بدون مداخله و نظر خواهی از مردم (به عنوان بهره برداران اصلی برنامه‌ها) نمی‌توان راه به جایی برد. چنین برنامه‌هایی به جای بهبود شرایط زیست و رضایت مردمی، اسباب بی اعتمادی و ناامیدی آنان را نسبت به اداره مطلوب امور شهر توسط مدیران شهری شده است. روش تحقیق در مقاله حاضر به صورت توصیفی - تحلیلی می‌باشد و با بررسی میدانی و تحلیل نرم افزاری، راهکارهای کاربردی در محدوده مورد مطالعه، ارائه گردیده است. نتایج نشان می‌دهد: که توان‌های فراوانی برای ساماندهی نیروهای مشارکت مردمی و بخش خصوصی در محدوده مورد بررسی وجود دارد و مدیران شهری باید بستر لازم برای بسیج نیروهای مردمی را فراهم نمایند، تشکیل و تقویت شورایی محله، بهره‌گیری از گروه‌های ورزشی، شکل‌های مذهبی، انجمن‌های زنان، از عمده‌ترین فرصت‌های موجود می‌باشند که با تشکیل جلسات و نشست‌های همگانی و ایجاد پیوند نزدیک بین مدیران شهری و شهروندان می‌توان به اهداف مورد نظر دست یافت.

در ایران تجارب در این زمینه به فاصله ۱۳۰۰ تاکنون بر می‌گردد. در دهه ۱۳۵۰ با برگزاری سمینارها و ارائه کتب و مقالات علمی، نقش و اهمیت ناحیه فرسوده و قدیمی شهرها بیشتر شد. با پیروزی انقلاب اسلامی تلاش‌های علمی در این زمینه سست گردید. تا اینکه از سال ۱۳۶۶ به بعد با اجرای طرح‌های تحقیقاتی، چاپ کتب و ... فعالیت‌ها در این زمینه سرعت گرفت (حائری، ۱۳۷۸: ۲۷) دفتر بهسازی و بازسازی بافت فرسوده شهری در وزارت مسکن و شهر سازی تأسیس گردید و در برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در بخش عمران شهری فصلی با عنوان تهیه و اجرای طرح‌های نوسازی و بهسازی برای چهل هزار هکتار بافت مسأله دار شهری» اختصاص یافت (سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، ۱۳۷۲: ۲) و تشکیلات جدیدی در وزارت مسکن و شهر سازی با عنوان شرکت مسکن سازان یا شعباتی در مراکز استان‌ها ایجاد شد. طرح‌های بهسازی و نوسازی بافت‌های کهن در ایران تا دهه ۷۰، غالباً در چارچوب طرح‌های جامع و تفصیلی صورت می‌گرفت اما در ۱۰ سال اخیر به اشکال طرح‌های باززنده سازی، طراحی، ساماندهی نوسازی توسط سازمان‌های مختلفی صورت گرفته است.

پژوهش حاضر در ارتباط با تحقیقات گذشته به دلیل کار گیری با روش تحلیل برنامه ریزی استراتژیک کمی حائز اهمیت می‌باشد و به عنوان نقطه قوتی محسوب می‌شود. در نوع خود جدید می‌باشد و می‌تواند برای پژوهش‌های بعدی مورد استفاده قرار گیرد.

۲- روش تحقیق

روش پژوهش با توجه به ماهیت موضوع، مؤلفه‌های پایداری، رویکرد حاکم بر این پژوهش روش توصیفی - تحلیلی و پیمایشی با استفاده از مشاهده و مصاحبه است. به لحاظ هدف کاربردی است. علاوه بر این، به منظور تقویت پایه‌های نظری، دقت در گردآوری اطلاعات از روش‌های مطالعه اسناد و مدارک نیز بهره گرفته شده است. جامعه آماری کل ساکنان بافت فرسوده شهر کرمان در ارتباط نمونه آماری ۲۰۰ نفر ساکنان بافت فرسوده شهر کرمان تعیین گردید. بعد از تعیین (معیارها و شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی)، پرسشنامه جمع‌آوری شد. با استفاده از برنامه ریزی استراتژیک کمی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در نهایت راهکارها و پیشنهادهایی نیز ارائه شده است.

۳- مبانی نظری

فرسودگی یکی از مهم‌ترین مسائل مربوط به بافت شهری است که باعث بی‌سازمانی، عدم تعادل، عدم تناسب و بی‌قوارگی آن می‌شود. طبق تعریف شورای عالی شهرسازی و معماری ایران در مصوبه مورخ ۱۳۸۸/۲/۱۱، بافت فرسوده شهری به عرصه‌هایی از محدوده قانونی شهرها اطلاق می‌شود که به دلیل فرسودگی کالبدی، برخوردار نبودن از خدمات شهری آسیب پذیر شده‌اند و ارزش مکانی، محیطی و

اقتصادی نازلی دارند. این بافت‌ها به دلیل فقر ساکنان و مالکان آن‌ها، امکان نوسازی خود به خودی ندارند. به عبارتی، بافت فرسوده شهری به عرصه‌هایی از محدوده قانونی شهرها اطلاق می‌شود که یکی از سه مشخصه زیر را دارا باشد:

- بلوک‌هایی که بیش از ۵۰ درصد ابنیه آن ناپایدار و فرسوده باشد؛ - بلوک‌هایی که بیش از ۵۰ درصد معابر آن کم‌تر از ۶ متر باشد؛

- بلوک‌هایی که بیش از ۵۰ درصد ابنیه آن کم‌تر از ۲۰۰ متر مربع باشد (شورای عالی شهر سازی و معماری، ۱۳۸۴: ۱۱).

۳-۱- انواع بافت‌های شهری و فرسودگی بافت

انواع بافت‌های فرسوده شامل: ۱- بافت‌های دارای میراث شهری: بافت‌های به جای مانده از گذشته و دارای ارزش‌های فرهنگی و ملی که در لیست میراث فرهنگی با آثار ملی قرار می‌گیرد، ۲- بافت‌های شهری (فاقد میراث فرهنگی)، در محدوده قانونی شهر و دارای مالکیت رسمی بوده لیکن به لحاظ ایمنی، استحکام و خدمات شهری کمبود دارند، ۳- بافت‌های حاشیه‌ای (سکونتگاه‌های غیر رسمی): بیشتر در حاشیه شهر بوده و خارج از برنامه رسمی، توسعه یافته‌اند. نیز عمدتاً توسط گروه‌های مهاجر کم درآمد اشغال شده‌اند، می‌گردد. (حبیبی، پوراحمد و مشکینی، ۱۳۸۹، صص ۹۱-۹۲) در کل، بر اساس اینکه فرسودگی، در کالبد، فعالیت و یا همزمان در هر دو مطرح باشد، فرسودگی به دو دسته نسبی و کامل تقسیم می‌شود. زمانی که فعالیت، فرسوده و کالبد، سالم باشد، فرسودگی نسبی از نوع اول است که در این حالت، عمل سابقاً، در قالب «بهبودی» باید صورت پذیرد. در حالت دوم، کالبد، فرسوده و فعالیت سالم است که نیازمند عمل احیاء در قالب اقدامات نوسازی است، و در نهایت، هرگاه کالبد و فعالیت، توانمند فرسوده باشد، باید به تخریب و ساخت مجدداً در قالب اقدامات «باز سازی، مبادرت نمود. (حبیبی، پوراحمد و مشکینی، ۱۳۸۶: ۴۳-۴۶).

۳-۲- توانمند سازی

امر توانمند سازی بر دیدگاه فقر زدایی و در توسعه پایدار انسان محور با تکیه بر مشارکت شهروندان متکی است. مشارکتی که بر اساس گفتگوی دو جانبه شکل می‌گیرد و شهروند با کسب هویت از طریق این گفتگو به زیستگاه خود هویت می‌بخشد. به طور کلی مهم‌ترین اصول و ابعاد راهبرد توانمند سازی عبارتند از: مشارکت و برنامه ریزی با همکاری مردم؛ تمرکز زدایی در تصمیم‌گیری حکومت؛ ارتقای موقعیت زنان و برابری جنسیتی؛ به رسمیت شناختن گروه‌های سنی اجتماع و ظرفیت سازی مدیریت محلی. توانمند سازی بافت قدیم شهرها در ابعاد مختلف قابل طرح است که از آن جمله می‌توان به توانمند سازی کالبدی، توانمند سازی فرهنگی، توانمند سازی فرهنگی، آموزشی، اجتماعی و اقتصادی؛ حمایت‌های مالی دولتی؛ مشارکت مردمی؛ راهکارهای تأمین منابع مالی اشاره کرد. در میان ابعاد مختلف سیاست توانمند سازی می‌توان ابعاد کالبدی که زمینه ارتقای سطح بافت قدیمی را با استفاده از به فعالیت در آوردن توانمندی‌های بالقوه درونی هر بافت، یافت که در آن نقش دولت و مشارکت مردم مورد توجه قرار گیرد.

۳-۲-۱- اهمیت کالبدی:

یکی از برجسته‌ترین ویژگی‌های هسته تاریخی شهرها، حضور عناصر و بافت‌های کالبدی و فضاهای شهری غنی و با ارزش است. این ویژگی در شرایط کنونی که بخش جدید و نو ظهور شهرهای معاصر از فقر فضاهای شهری رنج می‌برد اهمیتی دو چندان پیدا می‌کند. در این راستا ساماندهی کالبدی بافت‌های قدیمی، هم از آن جهت ضرورت دارد که با تقویت ارزش‌های کالبدی - فضایی، فرصت ارزشمند ادراک فضاها و عناصر شهری با ارزش، همچنان حفظ می‌شود و می‌تواند ما را در ایجاد فضایی امروزی و بخشیدن چهره‌ی انسانی‌تر به شهر یاری دهد و هم از این نظر که با حفظ و تقویت اینگونه عناصر و فضاها و زدودن آنها از انواع آلودگی‌ها بصری و فعالیتی، امکان تقویت پیوستگی به تاریخ شهرسازی سنتی بوجود آید، که در رویارویی با مشکلات و نابسامانی‌های متعدد ناشی از قهر و قطع تاریخی شهر سازی معاصر با پیشینه سنتی آن، اهمیت فوق العاده ای دارد. (رهنما: ۷۵)

۲-۳-۳- اهمیت اجتماعی:

فرایندهای سیاسی، اجتماعی شهرهای تاریخی ایران، پیامدهای گسترده‌ای را برای بافت تاریخی و کل شهر به دنبال داشته است. در نتیجه این فرایند، هم اکنون بافت‌های کهن شهری ما عموماً میزبان جمعیتی با ویژگی‌های اجتماعی - جمعیتی ویژه و کاملاً متمایز از سایر قسمت‌های شهری هستند. این قشر بندی جدید اجتماعی در طی فرایند جایگزینی اقشار تهی دست و آسیب پذیر اجتماعی به جای جمعیت بومی، باعث تنزل و افت اجتماعی شده و متعاقب آن، روابط اجتماعی نوینی را برای بافت تاریخی تعریف کرده است. عدم ثبات اجتماعی بافت در نتیجه تحرکات شدید جمعیت شناور آن به شکل نگران کننده، هنجارها و ارزش‌های اجتماعی حاکم بر بافت را تضعیف کرده و زمینه ظهور و گسترش انواع کجروی ها و هنجارهای اجتماعی را فراهم آورده است (حبیبی: ۸۶)

۳-۳- اصول هادی سند ملی توانمندسازی

یکم، بازنگری سیاست های موجود و تأمین فضای شهری برنامه ریزی شده برای کم درآمدها. تأمین فضای رسمی قابل زندگی برای اقشار کم در آمد، یک اصل است. دوم، نقش تسهیل کننده و هدایت گر بخش دولتی - عمومی، تضمین دسترسی به سرپناه و خدمات پایه مورد نیاز آن برای همگان از وظایف بخش دولتی - عمومی است که در مورد اقشار کم درآمد و فقیر به دلیل پاسخگو نبودن بازار به شرایط آنها، نیاز به مداخله دولت دارد و انجام آن از طریق فرایند تسهیل جریان امور و مشارکت فراگیر و توانمندسازی اجتماعات هدف، در بر آوردن نیازهایشان صورت می‌گیرد. سوم، بسیج منابع درون اجتماعات و خود یاری حمایت و هدایت شده است. استفاده از سرمایه های انسانی و اجتماعی برآمده از درون این اجتماعات، همچنین حداکثر استفاده از واحدهای مسکونی موجود قابل قبول با تکیه بر ارتقای محیطی و بهسازی تدریجی و نه جابه جایی و نوسازی تمامی مجموعه چهارم، حق اقامت و امنیت در محل سکونت به همراه مسئولیت پذیری مدنی حق اقامت و امنیت در محل سکونت باید به رسمیت شناخته شود و از تخریب و تخلیه قهری و بدون مذاکره با ساکنان در باره چگونگی تأمین فضای جایگزین پرهیز شود. متناسب با این تلاش و ادای دین مدنی، ارتقای تدریجی زندگی این اجتماعات نیز باید تحقق یابد. پنجم، تقویت بنیادهای اقتصادی - اجتماعی خانواده با تأکید بر مسکن و اشتغال، از مهمترین اصول راهبردهای ساماندهی، تقویت بنیان های اقتصادی - اجتماعی خانواده است. مسکن بزرگترین سرمایه این خانواده‌هاست. ششم: رویکرد جامع و قابل گسترش و پیش نگر. برخورد جامع در هر نوع مداخله در جهت ساماندهی سکونتگاه های غیررسمی یک اصل است. هفتم: تقویت نقش و وظیفه نهادهای مدیریت محلی در فرایند توانمندسازی و ساماندهی اسکان غیر رسمی سازماندهی و نهادسازی مدیریتی متناسب برای هدایت و حمایت ساماندهی و اسکان برنامه ریزی شده با مشارکت دو سویه این اجتماعات و نهادهای محلی، به ویژه شهرداری و شورای اسلامی شهرها ضروری است تا در نهایت، اختبار حل مشکلات به سطح محلی واگذار شود (سند ملی توانمندسازی و ساماندهی سکونتگاه های غیر رسمی، ۷-۵: ۱۳۸۲).

۳-۴- پایداری و دیدگاه های مرتبط با آن

۱-۳-۴- تعریف پایداری

دهخدا پایداری را به معنای بادوام، ماندنی آورده است. کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه (World Commission on WCED Environmental and Development) نیز آن را این گونه تعریف می‌کند: "توسعه پایدار فرآیندی است که نحوه استفاده از منابع، هدایت سرمایه گذاری ها و سمت گیری تکنولوژی و توسعه آن را با نیازهای حال و آینده سازگار می‌سازد" لذا توسعه پایدار عبارت از دگرگونی اساسی در کیفیت زندگی، تفکر، تولید و مصرف می‌باشد"

۲-۳-۴- شاخص های پایداری شهری

توسعه پایدار شهری به معنای فراهم آوردن شرایطی است که شهرنشینان امروز و فردا بتوانند درون آن در کمال آرامش و امنیت زندگی کنند و ضمن تندرستی، از رفاهی نسبی بهره مند گردند. در قالب نظریه ها و تجربیات موجود در مقیاس جهانی اصول و معیارهای زیادی را

می‌توان برای توسعه پایدار در مقیاس شهر، روستا، محله، منطقه و ... برشمرد. در مبانی توسعه پایدار باید به همگرایی دیدگاه سه گروه توجه شود: نخست اقتصاد دانان که روش‌هایی را مبتنی بر به حداکثر رساندن رفاه انسانی با توجه به محدودیت‌های سرمایه و فن آوری موجود در نظر می‌گیرند. دومین دیدگاه مربوط به اکولوژیست‌ها است که بر حفاظت از تمام زیرمجموعه‌های سیستم اکولوژیکی تأکید دارند. نقطه نظرات جامعه‌شناسان نیز سومین دیدگاه را تشکیل می‌دهد. بر اساس این نگرش، انسان‌ها نقش اصلی را در توسعه پایدار دارند و الگوهای اجتماعی آنان برای تعیین راه‌حل‌ها و تدابیر مناسب به منظور دستیابی به توسعه پایدار نقش مهمی را ایفا می‌کند

۳-۴-۳- راهکارهایی به سوی شهر پایدار

حقیقت این است که نمی‌توان شهر پایدار را با دقت و وضوح تصویر کرد و در نتیجه راهکارهای دستیابی به آن را مشخص ساخت. زیرا از یک سو، مقوله پایداری از مقیاس جهانی تا مقیاس محلی که شهر در این مقیاس بوده و همبسته است و از سوی دیگر، هنوز برسر پیامدهای بسیاری از اقدامات و فرایندهای توسعه، نظریات متناقضی وجود دارد. با این حال، در اینجا به اختصار سعی می‌شود مهم‌ترین راهکارهای مورد توافق اکثریت صاحب‌نظران در برنامه ریزی و مدیریت شهری بر شمرده شود:

۱- کاهش اتکاء به خودرو (به ویژه خودرو شخصی در جایابی)

تلفیق برنامه ریزی کاربری زمین با برنامه ریزی حمل و نقل، محدود ساختن زمانی و مکانی تردد خودروهای شخصی، اولویت دادن به مسیرهای پیاده و دوچرخه و اتوبوس (به ترتیب، ارائه خدمات با استفاده از رایانه و ارتباطات راه دور، قیمت گذاری توقفگاه‌ها و راه‌ها و جز اینها؛

۲- افزایش فشردگی کالبدی در توسعه شهری

افزایش تراکم جمعیتی و ساختمانی، هدایت توسعه کالبدی شهر به صورتی متراکم و در مسیرهای خطوط سریع حمل و نقل همگانی، ایجاد مراکز متعدد شهری در منطقه کلانشهری با تناسبی بین جمعیت و فرصت‌های اشتغال در هر یک، روی آوردن به الگوهای دهکده شهری (Urban Village) برای محله‌های مسکونی و جلوگیری از خزش (Sprawl) توسعه به حومه و مانند اینها؛

۳- حفاظت و احیای نظام‌های طبیعی در شهر و منطقه پیرامون آن

ایجاد دالانهای سراسری و شبکه‌ای فضای سبز برای زیستگاه حیوانات، حفظ زمین‌های کشاورزی و با لرزش طبیعی از طریق ایجاد صندوق و هیئت متولیان زمین (Land Trust)، ایجاد کمربندهای سبز دور واحدهای فضایی شهر، ممنوع و مشروط کردن هرگونه توسعه روی اراضی آبخیز و حریم رودخانه‌ها و نهرها و نظایر اینها؛

۴- کاهش مصرف منابع و تولید آلودگی در شهر و منطقه مربوط به آن

هدف گذاری تقلیل مواد زائد جامد به نصف در یک دهه، وضع مقررات حفاظت انرژی برای ساختمان‌ها و کارخانجات، پژوهش و ترویج تأمین انرژی‌های تجدیدپذیر و بومی، وضع مقررات برای بسته بندی و جعبه‌های مواد مصرفی عرضه شده در شهر، تعیین استانداردهای پاکیزگی برای سوخت خودروها، آموزش و تبلیغ بازیافت زباله‌ها و جز اینها؛

۵- بهبود زیست پذیری اجتماعات شهری

جلب مشارکت فراگیر شهروندان در اداره امور محلی، استفاده از توافقی‌های مدیریتی بین بخش عمومی و خصوصی، پشتیبانی از سازمان‌های غیردولتی و واگذاری مسئولیت‌ها و منابع بیشتر به آنها، ایجاد گروه‌های محلی داوطلب برای مقابله با سوانح طبیعی، تأمین خدمات اجتماعی و مسکن در حیطه استطاعت همگان، حفاظت از میراث تاریخی و تنوع فرهنگی و هویت محلی و ابتکاراتی از این دست می‌باشد.

۶- پایداری و تقویت اقتصاد شهری

جایگزینی اهداف «انسان-پایه» به جای «تولید-پایه» و پاسخگویی به نیازهای اساسی محلی، برنامه ریزی برای کاهش فقر و بیکاری و توزیع عادلانه مواهب رشد بین گروه های شهری، ایجاد فرصت های برابر شغلی و نظایر اینها؛

۷- اصلاح نظام اداری و حکمرانی شهری

تمرکززدایی و اتکا به جامعه مدنی و اجتماعات محلی برای اداره امور شهر، ایجاد نهاد مدیریت یکپارچه شهر و منطقه، برقراری پاسخگویی منظم در نظام اداری همراه با به کارگیری شاخصهای اجتماعی- اقتصادی و زیست محیطی، اقدامات مشارکت طلبانه برای از حاشیه خارج کردن اقشار کنار مانده از تصمیم گیری های محوری، پشتیبانی از مساعدت های غیرمتمرکز و مردم سالارانه نهادهای اداره شهرها و روستاها با هم راهکارهای پیش گفته، فهرست جامعی را از آنچه برای برپایی شهر پایدار نیاز است، به دست نمی دهند؛ لیکن برداشته گسترده اقداماتی هماهنگ در عرصه های گوناگون دلالت دارند. توسعه شهری مطلوب، دستاورد اتکاء به اصل «پایداری» و برقراری «حکمرانی خوب» (Good Governance) است (صراف، ۱۳۷۹: ۱۲-۱۱).

۴- شناخت نمونه موردی: شهر کرمان

شهر کرمان، مرکز استان و شهرستان کرمان بین ۵۶ درجه و ۵۸ دقیقه تا ۵۷ درجه و ۵۹ دقیقه طول شرقی و ۳۰ درجه و ۱۶ دقیقه تا ۳۰ درجه و ۱۹ دقیقه عرض شمالی، در ارتفاع ۱۷۵۰ متری از سطح دریا واقع شده است. همچنین به عنوان یکی از مهم ترین شهرهای کشور به دلیل قرار گرفتن در مسیر ارتباطی، مرکزیت سیاسی استان کرمان قرار گرفتن بسیار از صنایع در اطراف این شهر طی ۵۰ سال گذشته که سرشماری های رسمی جمعیت نشان می دهد از رشد فزاینده های برخوردار بوده است به طوری که در این مدت جمعیت شهر کرمان حدود ۹ برابر شده و از رشد متوسط ۳/۶ درصد برخوردار بوده است (کمانداری و همکاران، ۱۳۹۳: ۵) به طور کلی گسترش فیزیکی و تغییرات کالبدی شهر کرمان در نیم قرن اخیر معلول تعامل فضایی مکان های جغرافیایی، بازتابی از روند شهر نشینی و متأثر از مسائل اقتصادی اجتماعی و جغرافیایی بوده از قبیل: نرخ رشد طبیعی جمعیت و همچنین مهاجرت های شدید از روستاها و شهرستان های دیگر استان که اغلب به دلیل اصلاحات ارضی و خشکسالی در جهت جست جو کار، مهاجرت افغانه و همچنین در دهه گذشته به دلیل رخ دادن زلزله بم و زرنده و مهاجرت زلزله زدگان به شهر کرمان به طوری که مهاجرت از طریق افزایش حجم جمعیت شهر باعث گسترش فیزیکی و تغییرات کالبدی شهر کرمان گردیده است. این عوامل به توسعه فیزیکی مدیریت نشده شهری منجر شده به طوری که شهر کرمان اکنون با جمعیتی تقریباً ۴۴۱ ۵۳۶ هزار نفر عنوان یکی از کلان شهرهای جنوب کشور تبدیل شده و دارای چهار منطقه شهری می باشد (نفوس و مسکن، ۱۳۹۰).

شکل ۱- تصویر هوایی شهر کرمان

منبع: google earth

۵- تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق

با توجه به روش تحقیق توصیفی - تحلیلی مبتنی بر منابع معتبر کتابخانه‌ای، الکترونیکی و پیمایشی (مشاهده و مصاحبه) و بهره‌گیری از برنامه‌ریزی استراتژیک کمی و فن سوات، بعد از ارزیابی عوامل داخلی و خارجی (امتیازدهی بر اساس اهمیت علل) توانمند سازی بافت فرسوده با رویکرد پایداری با تشکیل سوات به تدوین استراتژی و راهبردها پرداخته شد؛ در نهایت، با ماتریس QSPM، استراتژی‌ها (با توجه به مؤلفه‌های اثرگذار پایداری) به صورت مقایسه‌ای وزن دهی، امتیازدهی، جمع‌بندی و نتیجه‌گیری می‌شود.

جدول ۱: ماتریس ارزیابی عوامل خارجی توانمند سازی بافت فرسوده شهر کرمان با رویکرد پایداری

عوامل خارجی	وزن	درجه‌بندی	امتیاز وزنی
فرصت‌ها:			
امکان انتقال کاربری‌ها با توجه به فضای باز و بایر	۸٪	۱	۸٪
وجود مکان مناسب در شهر برای انتقال کاربری‌های ناسازگار	۹٪	۴	۳۶٪
امکان تمرکز زدایی فعالیت‌ها از محورهای ارتباطی به درون بافت‌های فرسوده	۸٪	۴	۳۲٪
پتانسیل ایجاد بنگاه‌های اقتصادی با قابلیت توسعه	۸٪	۴	۳۲٪
پتانسیل ایجاد مشارکت مردمی به منظور بهبود وضعیت کالبدی اقتصادی بافت	۸٪	۲	۱۶٪
امکان افزایش توسعه و افزایش فضاهای خدماتی و تأسیسات	۹٪	۳	۲۷٪
تهدیدات:			
نامنی و نفوذناپذیری معابر	۹٪	۴	۳۶٪
ناهماهنگی بین قوانین وضع شده در سازمان‌های ذی‌ربط	۷٪	۴	۲۸٪
توزیع نامناسب خدمات آموزشی و درمانی در درون بافت	۸٪	۳	۲۴٪
عدم توجه به اصول زیستی و پایداری استقرار کاربری‌ها	۹٪	۲	۱۸٪
عدم توجه به کافی به اجرای ضوابط و مقررات طرح‌های فرداست	۹٪	۴	۳۶٪
نظارت ضعیف نهادهای مدیریتی جهت توانمند سازی بافت‌های فرسوده			
جمع	۱		۳۲۵٪

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۶

درجه‌بندی فرصت‌ها و تهدیدها به این ترتیب است که فرصت‌هایی که اهمیت بیشتری دارد. با امتیاز ۴ و فرصت ضعیف با اهمیت کمتر با امتیاز ۲ و ۱ و ۳، و تهدیدهایی که نمره ۰ خیلی کمی دارد، با نمره ۱ و تهدید کم با نمره ۴ امتیاز داده شده است. چنانچه این عوامل به صورت کمی ذکر شده است. یعنی اگر عدد بیان شده بالاتر از ۲.۵ باشد نشان‌دهنده ۰ این است که از مزایای فرصت برونی به صورت صحیح بهره برده و از تهدیداتی که بافت فرسوده کرمان تهدید می‌کند، پرهیز شود.

در جدول ۲، در عرصه عوامل داخلی با توجه به سطح مناسب تعریض فضاهای ارتباطی، در بین قوت‌ها در شرایط مطلوبی قرار دارد، سابقه سکونت افراد دارای امتیاز ۲۱٪ است؛ که نشان‌دهنده ۰ سابقه ۰ طولانی در سکونت است. در بین ضعف‌ها، کمبود مراکز تفریحی و ورزشی در سطح بافت فرسوده با امتیاز ۳۲٪ بیشترین ضعف را در ارتباط بافت فرسوده شهر کرمان نشان می‌دهد.

جدول ۲: ماتریس ارزیابی عوامل داخلی توانمند سازی بافت فرسوده شهر کرمان با رویکرد پایداری

عوامل داخلی	وزن	درجه بندی	امتیاز وزنی
قوت‌ها:			
وجود همبستگی اجتماعی بافت فرسوده	۸٪	۱	۸٪
سطح مناسب تعریض فضاهای ارتباطی	۸٪	۴	۳۲٪
بالا بودن سابقه سکونت افراد	۷٪	۳	۲۱٪
محدود بودن محدوده بافت فرسوده شهر کرمان	۹٪	۲	۱۸٪
ضعف‌ها:			
کمبود مراکز تفریحی و ورزشی در سطح بافت فرسوده	۸٪	۴	۳۲٪
کمبود پارکینگ	۸٪	۴	۳۲٪
عدم امنیت به دلیل مساکن فرسوده و مخروبه	۷٪	۴	۲۸٪
عدم دسترسی مناسب به مرکز شهر	۶٪	۴	۲۴٪
توزیع نامناسب کاربری‌ها	۸٪	۳	۲۴٪
کمبود اشتغال	۷٪	۳	۲۱٪
عدم وجود حس تعلق به مکان	۷٪	۲	۱۴٪
عدم تحقق شاخص های پایداری در بافت فرسوده	۹٪	۴	۳۶٪
کیفیت پایین سیمای بصری	۸٪	۴	۳۲٪
جمع	۱	۴۲	۳۲۲٪

مأخذ: نگارنده، ۱۳۹۶

- تشکیل ماتریس SWOT

در تحقیق، از ماتریس SWOT برای بررسی توانمند سازی بافت فرسوده شهر کرمان با رویکرد پایداری به کار گرفته شده است، ماتریس سوات به عنوان حالت مقایسه‌ای بین عوامل داخلی (فرصت‌ها و تهدیدات) و عوامل خارجی (ضعف‌ها و قوت‌ها) به کار گرفته شده است. نتایج ماتریس در قالب استراتژی‌هایی معرفی می‌شوند که خلاصه آن‌ها در جدول شماره ۳ نیز ذیل می‌توان مشاهده کرد:

جدول ۳: ماتریس SWOT توانمند سازی بافت فرسوده شهر کرمان با رویکرد پایداری

اهداف کیفی فرصت‌ها: امکان انتقال کاربری‌ها با توجه به فضای باز و بایر وجود مکان مناسب در شهر برای انتقال کاربری‌های ناسازگار امکان تمرکز زدایی فعالیت‌ها از محورهای ارتباطی به درون بافت‌های فرسوده پتانسیل ایجاد بنگاه‌های اقتصادی با قابلیت توسعه پتانسیل ایجاد مشارکت مردمی به منظور بهبود وضعیت کالبدی اقتصادی بافت امکان افزایش توسعه و افزایش فضاهای خدماتی و تأسیسات	تهدیدات: ناامنی و نفوذناپذیری معابر ناهماهنگی بین قوانین وضع شده در سازمان‌های ذی ربط توزیع نامناسب خدمات آموزشی و درمانی در درون بافت عدم توجه به اصول زیستی و پایداری استقرار کاربری‌ها عدم توجه به کافی به اجرای ضوابط و مقررات طرح‌های فرداست نظارت ضعیف نهادهای مدیریتی جهت توانمند سازی بافت‌های فرسوده	نقاط قوت: وجود همبستگی اجتماعی بافت فرسوده سطح مناسب تعریض فضاهای ارتباطی بالا بودن سابقه سکونت افراد محدود بودن محدوده بافت فرسوده شهر کرمان
ST1 ارتقاء سرانه کاربری های تفریحی و ورزشی ST2 تعریض معابر بافت فرسوده به منظور افزایش سهولت دررفت و آمد	SO1 تقویت وضعیت اقتصادی و کالبدی بافت فرسوده با استفاده از تسهیلات درونی و بیرونی و همبستگی اجتماعی ساکنان SO2 تعریض فضاهای فرسوده و معابر تنگ با بهره گیری از نظر متخصصان و ساکنان با سابقه	

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۶

جدول ۴: ماتریس QSPM توانمند سازی بافت فرسوده شهر کرمان با رویکرد پایداری

WT		ST2		ST1		WO3		WO2		WO1		SO3		SO2		SO1		وزن	عوامل استراتژیک	
TA	S	AS	TA	S	AS	TA	S	AS	TA	S	AS	TA	S	AS	TA	S	AS			
																				فرصت‌ها:
۱۶٪	۲		۳۲٪	۴	۳۲٪	۴	۱۶٪	۸	-	-	۸٪	۱	۸٪	۱	۱۶٪	۲	۸٪	۱	۸٪	امکان انتقال کاربری‌ها با توجه به فضای باز و بایر
۱۸٪	۲		۳۶٪	۴	۳۶٪	۴	۲۷٪	۴	-	-	-	-	۳۶٪	۴	۳۶٪	۴	۳۶٪	۴	۹٪	وجود مکان مناسب در شهر برای انتقال کاربری‌های ناسازگار
۳۲٪	۴		۲۱٪	۳	۳۲٪	۴	-	-	۳۲٪	۴	-	-	۳۲٪	۴	۳۲٪	۴	۳۲٪	۴	۸٪	امکان تمرکز زدایی فعالیت‌ها از محورهای ارتباطی به درون بافت‌های فرسوده
۲۴٪	۳		۱۸٪	۳	۲۴٪	۴	-	-	-	-	-	-	۳۲٪	۴	۱۶٪	۲	۳۲٪	۴	۸٪	پتانسیل ایجاد بنگاه‌های اقتصادی با قابلیت توسعه

۳۲	۴	۸٪	۱	۱۶٪	۲	-	-	-	-	-	-	۲۴٪	۳	۱۶٪	۲	۱۶٪	۲	۸	پتانسیل ایجاد مشارکت مردمی به منظور بهبود وضعیت کالبدی اقتصادی بافت
٪																		٪	
۱۸	۲	۱۸٪	۲	۲۷٪	۳	-	-	-	-	-	-	۲۷٪	۳	۱۸٪	۲	۲۷٪	۳	۹	امکان افزایش توسعه و افزایش فضاهای خدماتی و تأسیسات
٪		٪																٪	
																			تهدیدات
۱۸	۲	۱۸٪	۲	۹٪	۱	-	-	۳۶	۴	۱۸	۲	۱۸٪	۲	۲۷٪	۳	۲۷٪	۳	۹	نامنی و نفوذناپذیری معابر
٪		٪						٪		٪								٪	
۳۲	۱	۱۶٪	۲	۸٪	۱	-	-	-	-	-	-	۱۶٪	۲	۳۳٪	۴	۳۳٪	۴	۸	ناهماهنگی بین قوانین وضع شده در سازمان های ذی ربط
٪																		٪	
۱۴	۲	۷٪	۱	۷٪	۱	-	-	۲۸	۴	۱۴	۲	۲۱٪	۳	۱۴٪	۲	۲۸٪	۴	۷	توزیع نامناسب خدمات آموزشی و درمانی در درون بافت
٪								٪		٪								٪	
۹٪	۱	۹٪	۱	۱۸٪	۲	-	-	-	-	-	-	۲۷٪	۳	۳۶٪	۴	۳۶٪	۴	۹	عدم توجه به اصول زیستی و پایداری استقرار کاربری ها
																		٪	
۱۶٪	۲	۱۶٪	۲	۸٪	۱	۱۶	۲	-	-	-	-	۲۴٪	۳	۳۳٪	۴	۲۴٪	۳	۸	عدم توجه به کافی به اجرای ضوابط و مقررات طرح های فرداست
						٪												٪	
۱۸	۲	۳۶٪	۴	۱۸٪	۲	۲۷	۳	-	-	-	-	۳۶٪	۴	۲۷٪	۳	۲۷٪	۳	۹	نظارت ضعیف نهادهای مدیریتی جهت توانمند سازی بافت های فرسوده
٪						٪												٪	
۲۴		۲۳		۲۳۵		۸۶						۳۰۱		۳۰۲		۳۲۴		۱	جمع
۷٪		۵٪		٪		٪						٪		٪		٪			

مأخذ: نگارندگان ۱۳۹۶

در جدول ۵ نیز، به دلیل بالا بودن امتیاز استراتژی SO1 و ST2، ازجمله موارد مهمی است که در بررسی توانمند سازی بافت فرسوده شهر کرمان با رویکرد پایداری دارای امتیاز بیشتری می باشد.

جدول ۵: ماتریس QSPM توانمند سازی بافت فرسوده شهر کرمان با رویکرد پایداری

WT		ST2		ST1		WO3		W O2		W O1		SO3		SO2		SO1		وزن	عوامل استراتژیک
TA	S	AS	TA	S	AS	TA	S	AS	TA	S	AS	TA	S	AS	TA	S	AS		
																			قوت‌ها
۱۶٪	۲	۳۲٪	۴	۱۶٪	۲	-	-	-	-	-	-	۱۶٪	۲	۱۶٪	۲	۸٪	۱	۸٪	وجود همبستگی اجتماعی بافت فرسوده
۳۲٪	۴	۱۶٪	۲	۱۶٪	۲	-	-	-	-	-	-	۳۲٪	۴	۳۲٪	۴	۳۲٪	۴	۸٪	سطح مناسب تعریض فضاهای ارتباطی
۲۸٪	۳	۲۸٪	۴	۲۸٪	۴	-	-	-	-	-	-	۲۸٪	۴	۲۸٪	۴	۲۱٪	۳	۷٪	بالا بودن سابقه سکونت افراد
۲۷٪	۳	۲۷٪	۳	۱۸٪	۲	-	-	-	-	-	-	۱۸٪	۲	۱۸٪	۲	۱۸٪	۲	۹٪	محدود بودن محدوده بافت فرسوده شهر کرمان
																			ضعف‌ها
۳۲٪	۴	۲۱٪	۳	۲۴٪	۳	-	-	-	-	-	-	۱۶٪	۲	۱۶٪	۲	۳۲٪	۴	۸٪	کمبود مراکز تفریحی و ورزشی در سطح بافت فرسوده
۲۴٪	۳	۲۴٪	۳	۸٪	۱	-	-	-	-	-	-	۳۲٪	۲	۳۲٪	۲	۳۲٪	۴	۸٪	کمبود پارکینگ
۲۱٪	۳	۲۱٪	۳	۱۴٪	۲	-	-	-	-	-	-	۱۴٪	۲	۷٪	۱	۲۸٪	۴	۷٪	عدم امنیت به دلیل مساکن فرسوده و مخروبه
۱۲٪	۲	۱۲٪	۲	۱۲٪	۲	-	-	-	-	-	-	۱۸٪	۳	۱۸٪	۳	۲۴٪	۴	۶٪	عدم دسترسی مناسب به مرکز شهر
۱۶٪	۲	۱۶٪	۲	۱۶٪	۲	-	-	-	-	-	-	۱۶٪	۲	۲۴۰٪	۴	۲۴٪	۳	۸٪	توزیع نامناسب کاربری‌ها
۱۴٪	۲	۲۸٪	۴	۱۴٪	۲	-	-	-	-	-	-	۲۸٪	۴	۱۴٪	۲	۲۱٪	۳	۷٪	کمبود اشتغال
۲۱٪	۳	۲۸٪	۴	۲۸٪	۴	-	-	-	-	-	-	۱۴٪	۲	۱۴٪	۲	۱۴٪	۲	۷٪	عدم تحقق شاخص های پایداری در بافت فرسوده
۳۶٪	۴	۲۷٪	۳	۱۸٪	۲	-	-	-	-	-	-	۲۷٪	۳	۱۸٪	۲	۳۶٪	۴	۹٪	عدم وجود حس تعلق به مکان
۲۴٪	۳	۳۲٪	۴	۱۶٪	۲	-	-	-	-	-	-	۲۴٪	۳	۱۶٪	۲	۳۲٪	۴	۸٪	کیفیت پایین سیمای بصری
۳۰۳٪		۳۱۲٪		۲۲۸٪								۲۸۳٪		۲۵۳٪		۳۲۲٪	۱		جمع

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۶

۶- جمع بندی و نتیجه گیری

مدیریت شهری کشور در برابر سیل شهر نشینی نیم قرن اخیر دگرگون شد و هنوز و همچنان نتوانسته است خود را برای این جریان خروشان، متلاطم و مقتدر مجهز کند و در بسیاری موارد آن چنان سرگرم روزمرگی است که معلوم نیست چگونه اجازه می‌دهد در پیرامون بافت‌های شهرهای موجود این چنین وسیع، فرسوده بسازند و فرسوده سازی (به جای شهر سازی)، بخش عظیم اراضی کشاورزی و منابع طبیعی نسلهای آینده را تصرف کند (سرور، ۱۳۹۰: ۱۲۱). اخیراً رویکرد توانمندسازی به عنوان بهترین راه حل مداخله و حل مسائل و مشکلات بافت‌های فرسوده و غیر رسمی هم در سطح جهانی و هم در کشور عزیزمان ایران سرلوحه کار برنامه ریزان و مجریان ذیربط قرار گرفته است. طرح‌های توانمندسازی با تکیه بر رویکرد فوق و شرح خدمات مشخص در ارتباط با این گونه بافت‌ها در حال تهیه و یا بعضاً اجرا می‌باشند. در ارتباط با اجرای اینگونه طرح‌ها از یک طرف دستگاه‌های عضو ستاد توانمندسازی استان‌های کشور و دیگر دستگاه‌های ستادی از طرف دیگر مردم و تشکلهای غیردولتی و بحث مشارکت گسترده مردمی مطرح می‌باشد (دهقان و فهیمی زاده، ۱۳۸۸: ۱۲۳).

۱-۶- ارائه پیشنهادها

۱- تأکید بر ترکیب کاربری های سازگار

۲- طرح انبوه سازی در راستای پایدار سازی ساختار بافت فرسوده شهر کرمان

۳- توسعه حمل و نقل سالم و فاقد آلودگی

۴- محدود ساختن تردد خودروهای شخصی

۵- بهبود و توسعه زیرساخت های حمل و نقل عمومی کارآمد

۶- اصلاح شبکه ارتباطی شهر و آموزش فرهنگ ترافیک

۷- بهبود پیاده روی و دوچرخه سواری

۸- آرایش متراکم فعالیت ها و خدمات شهری

۹- در نظر گیری ملاحظات زیست محیطی و کاربری زمین

۷-منابع:

۱. سرایی، محمد حسین، غلامی، طیبه، پیراسته فر، پوریا، حاجی حسینی، سارا، جویا، (۱۳۹۲)، ساماندهی و توانمند سازی بافت فرسوده محله فهادان یزد، پنجمین کنفرانس برنامه ریزی و مدیریت شهری، اردیبهشت ماه، مشهد مقدس.
۲. عندلیب، علیرضا، (۱۳۸۶)، رویکرد نوین به بافت های فرسوده شهر تهران، نشر ری پور
۳. حبیبی، کیومرث، پوراحمد، احمد، مشکینی، ابوالفضل، (۱۳۸۶)، بهسازی و نوسازی بافت های کهن شهری، انتشارات انتخاب، چاپ اول، تهران.
۴. فرج پور، مریم، دودانگی، علیرضا، سلطان زاده، حسین، (۱۳۹۴)، احیاء و ساماندهی بافت های فرسوده شهری در راستای توانمند سازی زنان شهروند؛ مورد پژوهی: اقدامات شهرداری تهران، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۳۹.
۵. فنی، زهره، صادقی، یدالله، (۱۳۸۸)، توانمند سازی حاشیه نشینان در فرآیند بهسازی و نوسازی بافت فرسوده شهری، مطالعه موردی: اسلام آباد منطقه ۲ تهران، فصلنامه جغرافیایی آمایش، شماره ۷.
۶. کمانداری، محسن، رهنما، محمد رحیم، (۱۳۹۴)، ارزیابی شاخص های شهر هوشمند در مناطق چهارگانه شهر کرمان، فصلنامه علمی پژوهی فضای جغرافیایی، سال هفدهم، شماره ۵۸، تابستان.
۷. دهقان، نصرالله، فهیمی زاده، حسین، (۱۳۸۸)، تشکیل نهاد اجتماعی محله گام نخست در تحقق اهداف توانمند سازی بافت های غیر رسمی، نشریه هفت شهر، شماره ۳۰-۲۹.
۸. صراف، مظفر، (۱۳۷۹)، بخش ویژه پایداری شهری: شهر پایدار چیست؟، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۴.
۹. سازمان مدیریت و برنامه ریزی، پیوست قانون برنامه ی اول توسعه جمهوری اسلامی ایران، (۱۳۶۲).
۱۰. سند ملی توانمند سازی و ساماندهی سکونتگاه های غیر رسمی، (۱۳۸۲)، مصوب هیئت وزیران، انتشارات وزارت مسکن و شهرسازی، سازمان عمران و بهسازی شهری، دبیرخانه ستاد ملی توانمند سازی.
۱۱. حائری، محمد رضا، (۱۳۶۸)، طرحی از کالبد شهر ایرانی.
۱۲. نفوس و مسکن استان کرمان، (۱۳۹۰)، مرکز آمار ایران.
۱۳. سرور، رحیم، (۱۳۹۰)، بررسی ظرفیت های بافت فرسوده و توانمند سازی آن مطالعه موردی: شهر بافق، فصلنامه علمی پژوهشی انجمن جغرافیای ایران، صص ۸۰-۶۵.
۱۴. مهندس مشاور پویا نقش شهر و بنا، (۱۳۸۴)، طرح توسعه و عمران.